

BİLİMSEL YAYIN ETİĞİ İLKELERİ, YANILTMALAR YANILTMALARI ÖNLEMENE YÖNELİK ÖNERİLER*

Osman İNCİ

Bilim, gerçeği arama eylemidir. Bilimsel bilgi gerçeklerin toplanması, düzenlenmesi ve yorumlanması ile ortaya çıkar. Bilimsel dürüstlük "gerçeği arama" eyleminde ahlaklı, doğru, emeğe saygılı ve içten olmayı gerektirir. (1). Bilimin temeli dürüstlüktür. Bilimsel araştırmanın amacı maddi kazanç sağlamak, toplumda ünlü olmak, kendini yüceltmek, meslektaşları arasında sıvrılmak değildir. Bilimci "bilim teknisyeni" değil, aydın bir kimlik olduğunda etik felsefeyi de tam özümsemiş olmalıdır. İnsan, bilimci olmaya, bilimci gibi yaşamaya karar verdiğinde öncelikle ve özellikle bilim etiğini incelemek, öğrenmek zorundadır. Etik olmadan bilim olmaz. (2)

TÜBA etik kurulu etiği "Etik, insanların ahlaklı yaşamının temelleri üzerine akıl yordukları ve bu temellerden yola çıkarak doğru ve yanlış ayırt etmeye, doğru davranış biçimlerini bulmaya ve uygulamaya yarayabilecek kuramsal ve toplumsal araçları geliştirdikleri bir düşün alanıdır." olarak tanımlamıştır. (3) Etik, akıl yürütme ve paylaşım ortamlarının yaratıldığı ve yaşama geçirilmesi için gerekli toplumsal araçların geliştirildiği bir toplumsal iletişim ve eylem alanı olarak da tanımlanmaktadır (4). Her türlü insan ilişkisini, toplumsal yaşamın ve etkileşiminin ahlaki kurallarını oluşturur. Birey egosu itibarı ile güçlü bir şekilde "kural dışı" davranma eğiliminde olsa gerek ki ahlaklılık sürekli bir davranış refleksi olmuştur. (5). Birbirleriyle yakın ilişkide hatta eş anlamlı olarak kullanılan etik ve ahlak kelimeleri arasındaki temel ayırım: Etik ahlakı konu alan felsefi bir bilim dalıdır. Bilimsel düşünce etik olmak zorundadır. Etik bizim işimizi zorlaştıran değil, aksine yaptığımız araştırmaların sonuçlarını sunduğumuz bir yaşam felsefesidir.

Bilimsel araştırmaların bilim kamuoyuna sunulma aşaması ayrı bir sorumluluktur. Bilimsel yayınlar üzerine son yıllarda çok büyük tartışmalar yaşanmakta ve bu aşamadaki bilinen etik sorunlara yenileri eklenmekte, birkaç zaman öncesine kadar yalnızca yazarlara yönelik etik sorunlar dile getirilirken artık editör ve hakemlere (danışmanlar) ait etik sorunlar da somut belgelere dönüşmektedir.

Bilimsel yanılmada yayın etiği çok özel bir konuma sahiptir. Bilimsel araştırmada etik dışı davranışlar ancak yayına dönüştüğünde fark edilmektedir. Ayrıca aşırma, sahtecilik, saptırma, yayın tekrarı, dilimleme gibi etik dışı davranışlar ancak yayınlar sonucu ortaya çıkmaktadır.

*Bu makale yazarın "Bilimsel araştırma, yayın ve tıp etiği" kitabından özetler de içermektedir.

Prof.Dr. Osman İNCİ
Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji Anabilim Dalı - EDİRNE
drosmaninci@gmail.com - osmani@trakya.edu.tr

BİLİM İNSANLARININ SORUMLULUKLARI

Bilim insanları, araştırmacıları mutlak dürüstlük anlayışına sahip olma ve bu değerleri korumak durumundadır. Bir bilimsel araştırmaya katılanlar aşağıda özetlenen temel ilkelere kesinlikle bağlı kalmak durumundadır:

- 1- Tasarımda, projelendirilmesinde ve sürdürülmesinde, yürütülmesinde en yüksek mesleki standartlara sahip olmak,
- 2- Araştırma sürecinde ve bulguların kaydında, analizinde özeleştirici, dürüstlük ve açıklığı elden bırakmamak,
- 3- Aynı konuda araştırma yapmış veya halen yapmakta olan diğer gruplara karşı saygılı davranmak, onların emeğine saygılı olmak ve bu tavırları makale hazırlanması ve yazılması sürecinde de sürdürmek, korumak (3).

Araştırma grubunun tümü bu anlayış ve tavırda olmak zorundadır. Dürüstlük ve açıklık temel ilke olup bilimsel araştırmacının olmazsa olmazıdır.

Bilimsel dürüstlük, temelinde güven duygusunun bulunduğu bir anlayış olup toplum içinde bilimcilere güven ve saygı duyulması önemlidir. Ayrıca bilimciler de güven ve dürüstlüğü dayalı tüm değerleri korumalıdır (5). Bilimde ilerleme ve üretim güvene dayalıdır.

Tüm bilimsel yayınların denetleyicisi bilim kamuoyudur. Onların sorumluluğu asla göz ardı edilemez. Bilimcinin sorumluluğu uzmanlık alanına giren konulardaki yayınları izlemek, ortaya konulan savların, varsa yanlışlıklarını saptayacak biçimde incelemek ve yanlışlamak, bilimsel ortamda ortaya koymak, tepki vermektir.

Okuyucu, bilgili, ilgili ve cesur olmak durumundadır. Bilimsel yanılmanın saptanması veya kuşkulanması durumunda editöre mektup yazılmalıdır. Bu bilimsel dürüstlüğü gereğidir. Zira yanıtıcı bir yayın tüm insanlığı yanıltma potansiyelini taşımaktadır. Akademik hayata adım atan herkesin ilk başlarda duyduğu bir söz vardır: **Bilim yayın demektir. "Yayınla ya da yok ol"** görüşü esastır. Ancak temel ilkelere, kurallara dikkat etmezse **yayınladığı halde yok olur**. Bizim, araştırma disiplini kazandıracak bir araştırmacı eğitimi üzerinde titizlikle durmamız vazgeçilmezdir. Burada araştırma disiplininden kastedilen; **yeterince donanımlı olmadan bir araştırma yapmaya kalkışma** demektir. Donanımda sadece laboratuvar olanakları kastedilmediği bilinmektedir. Bir araştırmayı yürütmeye gerçekten hazır mıyım, bilgili miyim? Bunu yapmaya hakkım var mı? Yoksa hemen her araştırma önerisine kolları sıvayıp atlayabilir miyim? Bu soru net olarak yanıtlanmadan araştırmaya başlanamaz.

YAYIN ETİĞİ

Her alan ve her insan için vazgeçilmez olan etik, bilimsel araştırma ve bilimsel yayının olmazsa olmazıdır. Bilimin toplumda yer tutması, sürekli saygı görmesi ancak ve ancak bilim dünyasında etiğin köklü yer etmesine bağlıdır. Tasarımdan verilerin toplanmasına, makalenin yazılmasından okuyucuyla buluşması sürecinin tümünde yayın etiği vardır. Bilimde kendini ifade etmenin tek yolu yayındır. Zira araştırma yayına dönüşmeden bir anlam ifade etmez.

“Yayinsız bilim ölüdür” (Gerard Piel). Yayınlanmamış bir çalışma bilimsel çevreler için yapılmamış sayılır. Yayın etiği kapsamında araştırmacılar, yazarlar, editörler, yayın kurulları, danışmanlar, destekleyen kurumlar (kişiler) ve bilim politikalarını belirleyenler, hatta okurlar dahi yer alır.

Bilimsel yayınlarda etik yanılmalar her ülkede vardır. En gelişmiş kurumlarda, çok ünlü isimlerin etik yanılmaları saptanmış, cezalar uygulanmıştır. Bilimde etik yanılmalar öncelikle bilim kültürünün, akademik ve yönetim kültürünün olmadığı ortamlarda, kurumlarda daha yaygındır.

Bilimsel yayın etiğinde çok ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bunun ayırında olan birçok kurum ve kuruluş çeşitli önlemler almakta, etik dışı davranış tanımlamaları listeler halinde belirlenmekte, yönergeler hazırlanmaktadır. Editörler ve yayın kurumları ilkeler yayınlamaktadır. Ancak tüm yazılı kurallara, yönetmelik, yönerge ve belirlenen ilkelere karşın etik sorunlar giderek artmaktadır. Denetleme düzeneği işlememekte, yaptırımlar yetersiz kalmaktadır. Şurası bir gerçektir: altyapısız üniversitelerin kurulması ve açılması sürdükçe, yayınlarda nitelik değil nicelik arandıkça, genç bilim insanı adaylarına bilimsel araştırma ve yayın eğitimi verilmedikçe, “Akademik ve Yönetim kültürü” yerleşmedikçe, yönetici seçim ve atamaları bu şekli ile sürdükçe, ayrıca kurumlar arası eşgüdüm sağlanmadıkça, etik yanılma sayıları artarak sürecektir. “Köşe dönücülük” gibi sosyal yaşamdaki ahlak erezyonu bilimsel atama ve yükseltilmelere de yansımaktadır. Gelişmiş toplumlarda bilimsel sahtekârlık yapıldığı saptandığında sahtekârlık yapanlar çok etkin bir şekilde yalnızlaştırılmakta ve dışlanmaktadır. Bilimsel yanılma yaptığı kanıtlanan kişiler bilim çevreleri içinde tüm itibarlarını kaybederler ve en azından aynı ortamda çalışamazlar.

Bizim ülkemizde ise durum çalgıvericidir. Son 25 yıldaki yayın sayısı artışı ciddi olarak incelenirse gerçeğin bir karabasan gibi üstümüze çöktüğünü görebiliriz. 17 Temmuz 2007 tarihli Nature dergisinde “Türk fizikçileri aşırma (intihal) töhmeti altında” yazısı örtüyü araladı. Aralarında yöneticilerin de bulunduğu 14 Türk fizikçinin 67 makalesi “e-baskı” arşivinden çıkarıldı. Hatta 7 ekim 2007 sayılı Nature’de bu yönetici ..... **“Aşırma? Hayır sadece iyi İngilizce’yi ödünç aldık.”** diyerek talanı tüm ayrıntıları ile doğrulamaktadır (6). Bu olay karşısında YÖK ve üniversitelerin sessiz kalması acı vericidir. ODTÜ dışında ciddi bir tavır sergilenmemiştir ve bu yönetici hala görevini sürdürmektedir. Bir başka örnek Matematik alanında olup **hatayı da birlikte kopyalama** örneğinde öğrenci suçlu bulunup 2 yıl uzaklaştırılmış, tez yöneticisi ise terfi edip bölüm başkanı olmuştur, yani fatura öğrenciye kesilmiştir. Son günlerdeki bir örnekte ise ..... Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) 2. Dairesi bir kararında genel cerrahi Doçenti .....’nun şikayet konusu olan bir yayınında **araştırma ve yayın etiğine aykırı hareket ettiği, herhangi bir kuşkuya yol açmayacak şekilde ortaya koymuş ve .....** **Hastanesindeki doçentlik kadrosuna atandırılmama işlemini tüm yönleri ile hukuka uyarlı bulmuştur. ....** Hastanesinde görevli bu kişi (.....) ..... Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi doçent kadro ilanına başvurmuş, jüri üyesi anabilimdalı başkanının bu mahkeme kararını da bildiren olumsuz raporuna karşın üniversite yönetim kurulu 08.10.2009 tarihinde doçent kadrosuna atanmasını uygun bulmuş. 09.10.2009’da atanmıştır.

Aşırmacılığı kanıtlanan, öğretim üyeliği mesleğinden atılanlardan birisi en üst düzey devlet memuru, milletvekili ve hatta bakan olabilmektedir. İsimleri uluslararası bilimsel dergilerde ilan edilenler üniversitemizde idari görevlerini dahi bırakmamaktadırlar. Bilimsel dürüstlük için yalnız bilim kurumları ve çevrelerinin tutum ve davranışları yetmemektedir. Tüm yönetimlerin etik ilkelerine uyumu esastır.

Yayın etiği üzerinde yazmak, söz söylemek için önce yayından ve tabii ki yayına kaynaklık eden araştırmadan söz etmek gerekir. Bizim çok köklü ve geçmişi zengin bir araştırma kültürümüz olduğu söylenemez. Geçtiğimiz yüzyıl son çeyreğine kadar bilimsel yayın sayısı ve niteliği dünya ölçeğinden çok gerilerdeydi. 1945–1981 arası toplam 2.460 yazı yayınlanırken, bu rakam 1990 sonunda 9.243'e ve 2000 sonunda 49.280'e ulaştı. 2009 yılına kadar bu sayı 95.411'e erişirken, 2008 yılında 24.764 taranan yayınlara dünyada 18. sırada yer aldık. 2008 yılı yayınlarının %79'u (19.318) bilimsel makaledir. 2007 yılında toplam yayın sayısı 19.698 olup, 14.803'ü bilimsel makaledir. (7) Ayrıca 2000–2007 yılları ülkemiz ve tüm İslam Ülkelerinin ürettiği bilimsel yayın sayısı karşılaştırıldığında; 55 İslam Ülkesince üretilen yayınların 3/5'i kadarını Türkiye'nin tek başına ürettiği görülmektedir. (8) Son 25 yılda bazı atama ve yükseltme zorlamaları ile yayın sayısında artış görülürken maalesef etik dışı davranışların da arttığını gözlemekteyiz. Durumu **Yayın geçmişimiz kadar yayın etiği geçmişimiz vardır** şeklinde özetleyebildirmiyiz?

Araştırmaların tasarımı, yapılması ve yönetilmesi, analizi, sunulması ve yayınlanması sürecinde:

- * Dürüstlük ve açıklık ilkelerine uyulması,
- * Diğer araştırmacıların fikir ve bulgularına saygılı olunması ve gerekli atıflarda bulunulması, alıntılarının etik ve bilimsel kurallara uygun olması
- * Araştırmanın ve yayının her aşamasında objektif olunması,
- * Yapılan araştırma ile ilgili mevcut yasa ve yönetmeliklere (ilaç araştırmaları, klinik araştırmalar) uygun davranılması.

Bir çalışmanın fikir, proje, tasarım, çalışma süreçleri (deney, alan çalışması, anket vb.), analiz ve yorum, sunum ve yazılım, son metni onaylama süreçlerinde yazarlık haklarına saygı, ilkelere uygun olarak yazar sıralamasının çalışmaya başlamadan belirlenip tüm yazarlarca imzalanması gerekir.

- * Tezlerin yayınlanmasında yazarlık ölçütlerine uyulması
- * Eseri yayınlayacak dergide editörün dürüst ve tarafsız olması, hakem seçerken titiz olması, yayınlanmış eserde saptanan, yanılmaları yaklaşımda dürüst olması
- * Hakem(ler)in tarafsız ve dürüst davranması
- * Okuyucunun bilimsel yayında tesbit ettiği aşırma, sahtecilik, çarpıtma, çoklu yayın vb. yanılmaları bildirmesi, yanlışlaması, takipçisi olması, bilimsel dürüstlük gereği cesur olması temel ilkelere dendir. Yayın etiği yanılmalarının yaygınlaşmasında en büyük etken okuyucunun tutumu ve davranışlarındaki ürkekliktir. Cesur olanların başına çok işler gelmektedir. Ancak bilim cesur olmayı gerektirir.

Araştırma kaynaklarının kullanımında ilkelere uygun davranılmalı, yayınlarda destek veren kurumlar listelenip teşekkür edilmelidir. Her araştırma yayınlanmalıdır. Yayınlanmayan araştırma hiçbir bilimsel değer taşımaz.

Bu ilkeler tüm çalışma grubunu kapsar. Yazarların tümü bu ilkelere uymak durumundadır (9).

Etik dışı davranışları ana başlıklar halinde aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

1- Korsanlık, Aşırma, yağmalama, hırsızlık (İntihal-Plagiarism)

Daha önce yayınlanmış bir eserin (kitap, makale, sanatsal uygulama) tümünü ya da bir kısmını atıfta bulunmadan, kaynak göstermeden alarak kendi yayını gibi yayınlamak, kendisi adına sunmaktır. Esas kaynaklara ulaşma zorluğu nedeniyle geçmişte sık görülen (Amerika ve Avrupada basılmış kitapları çevirip kendi eseri gibi yayınlamak) bu etik dışılık, günümüzde azalmış olmasına rağmen hala varlığını sürdürmektedir.(10) Bir rektörün eserinde aşırma yapan ..... görevinde iken bu aşırımdan ceza almış ve öğretim üyeliği mesleğinden atılmış, Ankara idare mahkemesine yaptığı itiraz reddedilmiştir. Bir başka söylemle idari yargı meslekten atılmayı ilk aşamada onaylamıştır. Bir başka aşırma örneğinde ise rektör iken olay ortaya çıktı. Rektör kendi kendini soruşturdu. Oysa Yükseköğretim Disiplin Yönetmeliği gereği rektör hakkında soruşturmayı YÖK'ün yapması gerekir. Sonuçta kendinin haberi olmadan isminin yayına konulduğuna karar verildi ve fatura ilk isme çıkarıldı. Sayın rektör 2008 yılında yapılan rektörlük seçimlerinde en yüksek oyu (oyların %65'i) ve YÖK oylamasında ise 21 oyun 20'sini aldı. Cumhurbaşkanı tarafından rektör olarak tekrar atandı. Tüm bilgiler basında mevcuttur. Oysa ABD'de ulusal sağlık enstitüsü yağmalamayı insan öldürmek düzeyinde ağır suç olarak kabul etmektedir (11).

Aşırmacılığın ortaya çıkarılmasında okuyuculara büyük görev düşmektedir. Okuyucu etiği burada çok önemli işlev görmektedir. Okuyucu tarafından tespit edilen aşırma için suç duyurusu yapılmalıdır. Aşırma en ağır etik dışı davranıştır. Beyinin, emeğin, bilginin etik dışı bir eylemle el değiştirmesi, sahip değiştirmesidir.

Birçok öğretim üyesi kaynak gösterdiği sürece istediği oranda alıntı yapabileceğini savlamaktadır. Yayınlarda bilimsel kurallara uymadan kabul edilebilir ölçüleri aşan alıntılar yapmak etik dışı davranıştır. Bunun sınırı: yapılan alıntı asıl esere olan gereksinimi ortadan kaldıracak ölçüye varmamalı ve yeni eserin bağımsızlığını ve özelliğini ortadan kaldırmamalıdır. Yeni ürün özellik taşıyan ayrı bir eser olmalıdır. **Alıntı yapma serbestisini çalıntı yapma serbestisi haline getirmek gerekir.** Yayınlanmış bir çalışmadan yararlanırken o çalışma bilimsel yayın kurallarına uygun biçimde kaynak olarak gösterilmelidir. Özetle şekle ilişkin koşul: alıntının belli olacak şekilde yapılması "Aynen alınırsa tırnak içinde gösterilmesi gerekir" Anlam olarak alıntı ise alıntı yapanın kendi cümleleri , anlatım üslubu ile aktarılmasıdır. Esas ve şekle uygun olmayan alıntılara "**Yolsuz alıntı**" denir. Ancak şekil koşulunun ihlal edildiği her durum yolsuz alıntı olup aynı zamanda **aşırmadır**. Aşırma suçtur ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 71. madde 4. bendinde bu konuda özel hüküm getirilmiştir. "Evrensel bilim kuramları, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermeler dışında hiçbir yapıt tümüyle veya bir bölümüyle izin almadan veya asıl kaynak göstermeden çeviri veya özgün şekilde yayınlanamaz" (12).

Aşırmacılığın ülkemizde de yaygın olduğu söylenebilir. Nedenlerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

i- Eğitimde ilk yıllarından itibaren özgür düşünmeye, öğrenmeye, üretmeye değer verilmemektedir. Ezbercilik, aktarma bilgileri öğrenmeyi önceleyen bir eğitim sisteminde kişiler kendilerini araştırmak, irdelemek, çalışmak, zorlamak yerine hazır konuyu yeğlemektedir.

ii- Az okuyan, az yazan, yapıtların geniş kitlelere ulaşma olanakları sınırlı toplumlarda ve böyle ortamlarda aşırı macilik daha kolay olmakta, okuyucu denetimi yetersiz kalmaktadır.

iii- Son yıllarda giderek yaygın “köşeyi dönme” tutkusu bilim ve sanat kurumlarına da bulaşmıştır.

iv- Atama ve yükseltmelerde yayınlarda nitelikten ziyade, niceliğe öncelik verilmesi aşırı maciliğin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

v- Üniversitelerde ciddi bir inceleme ve denetim sistemi olmadığından, aşırı maciliğe yatkın kişiler için uygun ortamlar oluşmaktadır.

vi- Yazar haklarını koruyan yasa ve uygulamaların yetersiz kaldığı bir ülkede aşırı macilik göreceli olarak destek görmektedir. Aşırı macilik kovuşturulmazsa, kanıtlandığında yaptırım uygulanmazsa, akademik yükseltmelerde bir engel olarak görülmezse, çıkar sağlama yolu yaygınlaşır.

Aşırı macilik: kokuşmuşluğun, yolsuzluğun en önemli belirtilerindendir. Önlenmesi için bilinçli çaba ve sorumluluk gerektirir. Her bir birim yada kuruluşta aşırı maciliğe karşı bilinçli savaşım, ancak kurumların kendi çabaları ile olanaklıdır (13).

Darülfünun 31 Temmuz 1933'te kapatılıp 1 Ağustos'ta İstanbul Üniversitesi kurulurken dönemin Milli Eğitim bakanı **Dr. Raşit Galip** “İntihal” kavramı “Basit bir tercüme bile tez olarak kabul ediliyordu ve bu yüzden şahsi tetkik ve telif, kıymetçe hiçe indirilmişti” şeklinde yaklaşmaktaydı. Darülfünun'un durumunu böyle tesbit ediyordu. İstanbul Üniversitesinde görev yapan Hukukçu **Prof. Dr. Ernst Hirsch** bazı Türk meslektaşlarının “eserin bütününe adım verecek boyutta intihaller bildirmektedir. Prof. Dr. Hirsch bilimsel aşırı macılara karşı büyük mücadele vermiş hatta “Telif hakları Kanun taslağını” (1941) hazırlayarak 1951'de yürürlüğe girinceye kadar öncü çalışmasını sürdürmüştür.

Türkiye'de üniversite tarihinde aşırı maciliğe dikkat çeken ilk belge 12.5.1938'de, Cerrahpaşa'da çalışan, genel cerrahide, **Prof. Dr. Rudolf Nissen** tarafından Tıp Fakültesi Dekanlığı'na hitaben yazılan raporda görünmektedir. Yıllık akademik etkinliklerin yazıldığı raporunda “intihal” suçu işlenmesinden duyduğu rahatsızlığı belirtmiştir. “Kliniklerde çalışanlara verilen şeref rütbeleri (akademik ünvanlar), yayınlanmış eserlerin özetlemelerine dayanmaktadır. Ancak bu eserleri çevirerek kendi eseri gibi göstermek, manevi bir hakka tecavüz olduğundan, dünya bilim çevrelerindeki usullerle cezalandırmayı gerektirir.” şeklindeki raporuna uyulanacak kararları tek tek ilave etmiştir. (14)

2-Sahtecilik, uydurma, (fabrication):

Kuru laboratuvarcılık (dry labbing) masa başı araştırma (desk research) gibi deyimlerin karşılığıdır. Kişi hiç araştırma yapmadığı halde, araştırmaya dayanmayan veriler üreterek, çok uygun yöntemler kullanmış ve çok uyumlu veriler elde etmiş gibi sözde bilimsel araştırma sonuçları sunar ya da yazar. Hatta bu hayal ürünü çalışma sonuçlarına bilimsel ve ekonomik destek de verildiğinin örnekleri çoktur. Dünyanın en saygın üniversitelerdeki bilimcilerin,

yaptıklarını savladıkları araştırmaların en saygın dergilerde yayınladıktan sonra uydurma verilere dayandığı, deneylerin bilgisayar ortamında oluşturulduğu saptanan örnekler de vardır (10). Para karşılığı makale yazan dergilerde uydurmaçılık daha sık görülmektedir.

..... Anabilim Dalında Prof. Dr. .... ve Yard. Doç. Dr. ....'nın ikisinin araştırmacı olduğu **"The effects of .....** ..... **...."** isimli çalışma .....de poster olarak sunuma kabul edilmiş ancak yazarlar toplantıya katılmamıştır. Bu araştırmanın ..... Üniversitesi etik kurul ve deney hayvanı yetiştirme merkezi kayıtları bulunmadığından nerede yapıldığı sorgulanmış, dekanlıkça yapılan incelemede yalnızca Prof. Dr.....'ün ifadesi alınmış ve onun iddiasına göre: araştırma Almanya Erlangen Friedrich Tıp Fakültesinde yapılmış, deney hayvanları burada temin edildiğinden bahisle savunma yapılmıştır. Ancak Alman araştırmacının sunuda ismi olmadığı gibi iki Türk araştırmacı o tarihlerde hiç Almaya'ya gitmemişlerdir. Dekanlık ikinci araştırmacının tanıklığına dahi başvurmamıştır. Oysa ikinci isim çalışmada hiç haberi olmadığını belirtmektedir. **Sonuç olarak bu çalışmanın masa başı fabrikasyon ürünü olduğuna dair herhangi bir kanıt tespit edilememiştir** diyerek dekan soruşturmayı bitirmiştir. Burada Türkiye sınırlarını aşarak Friedrich Üniversitesi de sahteciliğe karıştırılmak istenmektedir. Buna etik yanıtta demek dahi yetmez.

3- Çarpıtma, Saptırma veya aldatmaca (falsification):

Bilimsel sonuçları ve verileri, istemli olarak değiştirmektir. Deney verileri veya çalışma sonuçları üzerinde bazı istatistiksel manipülasyonlar yapılması ya da sonuçların uygun olanlarının alınıp, istenmeyen sonuçların (uygun olmayan) ise atılmasıdır. En sık sahtecilik istenmeyen verilerin atılmasında yapılır çünkü bu sahteciliği ortaya çıkarmak zordur.

Çarpıtmabaşlıklar halinde:

- Araştırma kayıtlarını ve elde edilen verileri tahrif etmek, değiştirmek,
- Kullanılmayan gereçleri, cihazları ve yöntemi kullanmış gibi göstermek,
- Araştırmanın veya uygulamanın yöntem ve sonuçlarını kasıtlı olarak değiştirmek,
- Araştırma hipotezine uymayan verileri değerlendirme dışında tutmak,
- Araştırma ve uygulamaların niteliğini bozacak şekilde olduğundan farklı sunmak
- 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri kanunu ve onun değişen 4110 sayılı maddelerine aykırı davranmak (9).

4- Yayın tekrarı, Çoklu yayın (Duplikasyon):

Yinelenen yayın(lar), aynı verilerin ve sonuçların birden fazla yayında yayınlanması olan bu etik yanıtta türü, basit değil aksine ciddi boyutlara ulaşan bir eylemdir. Bu durumda; tüm araştırma makalesi iki ayrı dergide yayınlanabileceği gibi farklı dillerde de yayınlanmaktadır.

Atama ve yükseltmelerdeki yayın baskısı kişileri zorlamakta özellikle fakülte dergileri buna çok uygun ortam oluşturmakta, çoklu yayınların yolunu açmaktadır.

Ciddi dergiler yazarlarından söz konusu makalenin başka dergide yayınlanmayacağına ait "yazılı olur" alırlar. Yabancı dilde yayınlanmış bir makaleyi Türkçeye çevirip yayınlamak "ilk" yayınlandığı derginin izni ve bunu Türkçe dergide belirterek olmalıdır.

Özgün bir makalenin kısa özetini, ilk makaleyi basan derginin editöründen izin alarak, başka bir kaynakta veya dilde yayınlamak olabilir, ancak makalenin tümüyle, hangi dilde olursa olsun birden fazla yerde yayınlanması etik dışıdır (10).

Aynı araştırma ya da makaleyi, editörden izin almadan veya yayın organına gönderilen derginin editörüne bilgi vermeden yayınlamak etik dışıdır. Eğer yayın içeriği çoklu uzmanlık alanını içeriyorsa, yayının farklı dilde yayınlanmasın da yarar görüldüğünde ve diğer benzer durumlarda: ilk yayın organından izin alınması ve ikinci yayında ilk yayın yerine ilişkin bibliyografik bilgilere yer verilmesi halinde çoklu yayın sayılmayabilir.

Bu yayın tekrarı yoluyla etik yanıtma en sık olarak "kongre bildirileri" türünde görülmektedir. Poster, özet, kongre bildirisi çoklu yayın sayılmayabilir. Bir araştırma sonuçlarını kongre-kongre gezdirip, sunan ve herbir sunusunu bilimsel performans olarak değerlendirmek isteyen, bilim jürilerini yanıltmayı hedefleyen anlayış giderek artmaktadır. Bir çalışmanın uluslararası ve ulusal iki kongrede sunulması, aynı özetin yayınlanması, kabul edilebilir ancak atama ve yükseltme ölçütlerinde ayrı ayrı değerlendirilmemesi gerekir.

Eğer bir poster özgün bir konuya sahipse birden fazla kez katılımcılara sunulması ve tartışılması doğal olabilir. Ancak bunun sınırı olmalıdır (15). Bir poster sunulduğu kongrede eğer eleştiri almışsa ve daha sonra poster bir yayına dönüşürken katılan yeni bilgi ve emeklerle bağlantılı bir şekilde ad sıralamaları değiştirilmişse, bu savunulabilir.

Kongre enflasyonu üzerinde de düşünmemiz gerek. Neden araştırmacılar kendilerine ödenen maaşın çok üstünde bir masrafla kongreye gidiyor; Tabi ki buna bir çözüm buluyorsa (bir şekilde kongreye katılım desteği bularak) ve sonrada bari boş gitmeyelim demektedir. O zaman gezici posterle o kongre senin, bu sempozyum benim dolaşır. Derneklerin sayısı ve buna koştur olarak kongre, sempozyum gibi bilimsel toplantıların da sayısı arttı. Bu bilimsel etkinliklerde sunulan "bildiri" sayısı da arttı. İlk bakışta bunların hepsi sevindirici görülebilir, Fakat görüntü biraz netleşince bir çok olumsuzluk da birlikte görülmektedir. Burada bildiri hazırlamanın etik, teknik, kültürel gereklerinin yerine getirildiği şüpheli durumlar olabilmektedir, örneğin çoğu kıdemli araştırmacının (Prof., Doç.) çalışmaya katkı vermemesine rağmen isimlerine yer verilmesi gibi.

Bir yayın birden fazla yerde yayınlanabilir mi?

Kesinlikle hayır. Bunun tek istisnası şu olabilir. İngilizce de yayınlanmış bir yayın, o kadar önemlidir ki, Türkiye'deki bir dergiden de davet almıştır. Türkçede de okuyucuya ulaşması için, o zaman elbette sahibinden izin alarak, dipnotla belirterek yayınlatabilirsiniz.

Bir özgün çalışma; bir dergide yayımlandıktan sonra veri kayıtları geliştirilerek (>%50), orijinal verileri farklı bir hipotezi kanıtlamak ya da reddetmek amacıyla bir başka yönden analizi, özgün makaleyi kaynak olarak vermek koşulu ile duplikasyon sayılmaz.

Aşağıdakiler normal kabul edilebilir:

a. Uluslararası kongrelerde sunulan yada uluslar arası dergilerde yayınlanan bir çalışma ulusal kongrede bildiri olarak (sözlü veya poster) sunulabilir. İkinci yayının farklı

- okuyucu kitlesine yönelik olması gerekir. Ayrıca yayınlar arasında bir süre olmalıdır.**
- b. Çalışma yayınlanmadan önceki ön tanıtım (kongre sunumları) olabildiğince az olmalıdır. Araştırma sonuçları bir bilim dergisine kabul edildikten sonra kongrelerde sunumu daha uygundur (3).**
- c. Birden fazla sunumlarda (sözel veya poster) önceki sunum ile ilgili bilgiler kongre başkanlığına bildirilerek düzenleme kurulu tercihine bırakılmalıdır. Ayrıca özet bildiriminde bu bilgi yazılı olarak iletilmelidir.**
- d. Bir makale yalnızca bir dergide yayınlanabilir (ulusal veya uluslararası), ikinci yayında ilk yayın dipnot olarak belirtilir ise çoklu yayın sayılmaz. Ancak veri ve yorumlar aynı olmalıdır. Çalışma devam ediyor ve ilk yayın ön rapor şeklinde ise çalışmanın kesin sonuçları bir başka yayın olabilir.**
- e. Özellikle "bilimsel toplantı kirliliği" denilen çok sayıda kongre düzenlenmesi, bu kongrelere bildiri kabulü ciddiyetindeki bazı vurdumduymazlıklar en önemli nedenlerdir. Yazarın tek bir çalışmayı kongre-kongre gezdirmesi, herbir sunumda puan beklentisi, bazen özet kitabında yayınlanmasını yeterli bulup kongreye katılmaması ve bunu bilimsel yayın olarak sunması karşılaşılan olaylardır. Ayrıca bildiri sunduktan sonra toplantı salonunu terk etmesi (bildiri tartışması aşamasında salonda bulunmaması) bir başka etik kusurdur.**

5- Dilimleme, bölerek yayınlama (salamizasyon):

Bir araştırmmanın sonuçlarını, o araştırmmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, yapay bir şekilde bölerek birden fazla yayın çıkarmaktır. Oysa o araştırmayı niteliği bozmadan tek bir makale olarak yayınlamak gerekir.

6- Yazarlık Hakları:

Yazarlık hakkı sadece metin yazarının değil, araştırmaya katkı yapan ve katılan tüm kişilerin adlarının sıralanmasıdır. Araştırmaya başlarken yazarlık ve sıralaması bir yazılı protokol ile belirlenmelidir.

Armağan-konuk yazarlık (gift-guest authorship), hayali-sanal-gölge yazarlık (ghost authorship), onursal yazarlık (honorary authorship) en çok görülen yazarlıkta etik sorunlardır.

Aktif olarak çalışmaya katkısı olmayan kişilerin yazarlar arasına katmak, araştırmmanın tüm aşamalarında aktif katkısı olan bilimcileri yazarlar arasına katmamak, yazar sıralamasını gereksiz ve uygun olmayan bir şekilde değiştirmek, bilimsel bilginin sunumu ile aynı çalışmanın makalesinde, yazar çıkarmak, ciddi etik yanılmalardır. Tüm yazarlar yazılıma katkı sağlamalı, bir yazar yazarlık sorunlarını üstlenmelidir.

Haber olmadan yazar listesine alınmak: Bilim etiği eğitim ve bilincinden yoksun, bilim eşiği düşük bazı araştırmacılar; yazarlar listesini zenginleştirmek, yayına ağırlık kazandırmak, yayınlanmasını sağlamak ya da bilerek karalanmasını sağlamak için özellikle kıdemli, itibarlı araştırmacıları listeye almaktadır. Ülkemizde çok ciddi unvan sahibi bazı bilimciler bu duruma düşmüştür. Bunu önlemenin tek yolu yazarların tümünün imzaladığı yazılı belge olmasıdır.

Ülkemizde en sık görülen bilimsel yanıtma tiplerinden birisi yazar haklarının ihlalidir. Bunu önlemek için birçok ciddi dergi, yazarlardan tüm sorumluluğa katıldıklarına yönelik belge istemektedir. Vancouver antlaşmasına göre bir bilimsel yayında yazarlar arasında bulunmak için;

- i- Çalışmanın planlama, tasarım, analiz ve yorumlamasına katkıda bulunmak,
- ii- Yayını hazırlamak veya önemli oranda beyinsel katkı ile düzeltmek,
- iii- Yayınlanacak son haline onay vermek (10).

Sadece verileri toplamak, fonları sağlamak, bölüm başkanı olmak, araştırmacının dostu, eşi, arkadaşı olmak çalışma grubunu denetlemek, istatistiksel değerlendirmeler yapmak başkalarının çalışmasına sadece yazım aşamasında katkıda bulunmak yazarlık hakkı doğurmaz (12).

Danışman veya editörden geri dönen, yapılması istenilen incelemenin, düzeltmenin masa başında yapılıp geri gönderilmesi yazarlıkta etik dışılıktır. Burada bazen veri değiştirmek, çarpıtma görülmektedir.

Bilimsel yayınlarda yazarlar sorumluluklarını bilerek ya da bilmeyerek aşmaktadırlar. Bazı saptamaları açıklamak gerekirse:

Bilimsel yayınlarda sürekli kendi yayınlarına gönderme yapmak, atıfta bulunmak etik dışı davranıştır. Özellikle ülkemizde yapılan yayınlarda sürekli yabancı yayınları kaynakçada gösterip aynı konuda Türkiyede yapılmış yayınları göstermemek, hiç değinmemek etik dışı olarak yorumlanabilir.

Belirlenen ilkeler çerçevesinde hakkı olanların hepsi yazar olmalı, yazarlığı hak etmeyen diğer katkılara teşekkür edilmelidir.

Tezlerden üretilen makalelerde yazarlık belirli ilkelere bağlıdır. **Tez yapanındır**, makalede birinci yazar öğrencidir. Tez yöneticisi ya da yöneticileri katkıları oranında yazar olarak sıralanabilir. Tez öğrencinin fikri ve çalışma öğrenci tarafından yapıldı ise bu temel ilke geçerlidir. Ancak fikir danışmanın, çalışmanın çoğunluğu danışman tarafından yapılmış ve analiz yapılarak makale danışmanca yazılmış ise birinci isim danışman, öğrenci ise ortak yazar olur.

Tez bittikten sonra öğrenci tezden makale yazmaz, tez danışmanı yeterli çaba göstermesine rağmen öğrenciye ulaşamaz (öğrenci kurumdan ayrılmıştır) ise makalede yönetici ilk isim olabilir. (16) Ayrıca editörler tarafından düzeltme isteği belirli bir süre geçmesine karşın öğrenci tarafından yapılmazsa ve tez yöneticisi düzeltmeleri yapıp sorumlu yazar olur ise ilk isim de olabilir.

Tez aşırma: Fikir, proje, yürütülmesi ve yazılımına katkı sağlamadan bir başkasına ait tezi makale olarak yayınlamaktır. Hazır bir tezin makale olarak yazılımı yazarlık değildir. Burada tez sahibinin adının yayında yer alması sorunu çözmez. Bu konuda verilmiş bağımsız yargı kararları vardır.

7-Destekleyenleri belirtmemek, teşekkür etmemek:

Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek sağlayan kişi, kurum ve kuruluşa, araştırmaya verdikleri katkı bağlamında teşekkür edilmemesidir. Destekleyenlerin belirtilmesi etik bir sorumluluktur. Ayrıca bir denetim sorunudur. Zira araştırmanın yapılması aşamasında veya ulaşılan sonuçlarda destekleyenlerin yönlendirici etkilerinin olup olmadığının saptanması açısından önemlidir.

8-İnsan-Hayvan etiğine saygısızlık:

İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda evrensel etik kurallara uymamaktır. İnsan ve hayvanlar üzerinde klinik-ilaç-uzay-kozmotik vb. her türlü araştırma etik kurulların izin ve denetimine bağlıdır. İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılacak her türlü araştırmanın tüm detaylarını (tasarım, protokol, çalışma izni verilmesi, çalışmanın süreçlerini izleme ve sonuçlarını incelemek gibi) incelemek, onay vermek, denetlemek, özetle deneklerin haklarını korumak, zarar görmelerini önlemek, aydınlatılmış onamdan emin olmak gerektiğinde tedavilerini sağlamak etik kurulların görevidir. Artık tüm saygın dergiler yayın için gönderilen makalelerin kabul şartı olarak etik kurul onay belgesi istemektedir (10).

Helsinki Bildirgesi ilkelerine saygılı davranılması esastır.**9-Kaynakların taraflı seçilmesi:**

Makalenin tartışma bölümünde makalenin konusuyla ilgili destekleyici ya da aksi yöndeki çalışma makalelerinin kaynak olarak verilmesi gerekir. Eğer yalnızca kendi sonuçlarını destekleyici makaleleri kaynak gösterip aksi yöndeki çalışmalara atıf yapmaz ve göstermez ise bu taraflı yazılımdır.

10-Taraflı Yayın :

Bilimsel araştırmalara ekonomik destek sağlayan ticari kurumlar ile araştırma grubu arasındaki çıkar ilişkisi taraflı yayın nedenlerindedir. Burada çalışmanın bilimsel tarafsızlık içinde yürütüldüğü ve sonuçların temel verilere dayandığı, araştırmacıları herhangi bir çıkar sağlamadığı konusu açıklık kazanmalıdır. Buradaki çıkar ilişkisi: çalışma sonuçlarının yurtiçi veya yurtdışında sunulması, sonuçların sunulması-yayınlanması aşamasındaki yardımlar, bölüme-laboratuvara yapılan katkılar en masum olanlarıdır.

11-Etik Yanıltmalarda Editörler, Danışmanlar:

Bilimsel yayınlarda etik dışı davranışta dergi editörlerine büyük görevler düşmektedir. Burada yayın için gönderilen makalelerin dikkatle gözden geçirilmesi, konuyla ilgili uzman hakemlere gönderilmesi, derginin yayın felsefesi ve bilimsel ortam gelişmesine katkı sağlanması, hakem (danışman) belirlemesi, makalelerde düzeltme yapılması, araştırma verilerinin korunması, inceleme ve yayınlama zamanının iyi kullanılması ve dergide yer alan yanlışlıkları yayın yoluyla düzeltmesi gibi etik ilkeler esastır.

a) Yayın sorumlusu tarafsızlığının en önemli ölçütlerinden birisi hakem (danışman) seçimindeki tutumudur. Danışman belirlerken bilimsel gereklerin dışına çıkmak etik dışıdır.

b) Editörler yazarlardan düzeltmeler yapılmasını isterken kendileri de düzeltme yapabilirler. Makalenin sahibi yazar(lar)dır. Editör yazıyı kendi yazıyımış gibi görmemeli, editör tarafından yapılan düzeltmeler ise kesinlikle araştırmanın özüne dokunmayan özellikte olmalıdır.

c) Editör, yazarların verilerini korumaktan sorumludur.

d) Editörler belirli bir yazıyı engellemesi veya geciktirmesi etik dışı davranış olarak yorumlanabilir.

e) Salt bilimsel amaçla çıkan dergilerde bilimsel yayın etiğine daha da titiz davranılmaktadır. Bu dergilere maddi destek veren kuruluşlar açıkça belirtilmelidir.

f) Editör dergide yer alan yanlışlıkları yayın yolu ile düzeltmelidir. Yayınlanmış her türlü etik dışı çalışmayı duyurmalıdır. Bu tür yazarların çalışmalarının da artık ciddiye alınmaması, sonuçlara inanılmaması bir bilimci için en ağır ve caydırıcı cezadır.

Danışman öncelikle bilimsel tarafsızlığını korumalıdır.

g) Değerlendirmeyi geciktirmek, değerlendirmeye yeterli zaman ayırmamak ve özensiz değerlendirme yapmak etik dışıdır.

h) Değerlendirmelerde gerekçeleri yazmak etik bir zorunluluktur.

i) Eğer danışman kendisine gönderilen bilimsel çalışma ile ilgili bir araştırma yapıyor ise danışmanlığı derhal reddetmelidir. Bunu yapar iken zaman açısından etik davranmalıdır. (17).

Bilimsel yayınların okuyucuya ulaşmasında çok ciddi rolleri ve sorumlulukları olan danışmanlarca bir makalenin makul sürede ve gerçekçi beklentilerle değerlendirilmesi gerekir.

BİLİMDE ETİK DIŞI DAVRANIŞ NEDENLERİ

Bilimde etik dışı davranış, yaniltma saptandığında özellikle araştırmacılar, daha sonra araştırmacıların (çok merkezli olabilir) kurumları, bilim çevresi, destekleyen kurumlar ve en fazla da toplum zarar görür. Bilime, bilimsel düşünceye güven sarsılır. Bilimsel kurumlara destek azalır. Toplumda bilim ve aklın egemen olmasına yönelik temel felsefe zedelenir.

Bilimsel aktivitede bulunmayı amaç edinen insanlar öncelikle etik ilkeleri iyi bilmek zorundadırlar. Bilimde kolaycılık ve bedavacılığa asla yer yoktur. Bilim hak etmeden kimseyi ünlü, namlı, sanlı-şöhretli yapma yolu değildir. Normal süreçte hiçbir sonuç elde edilmeyebilir ama bir büyük değer korunmuştur: **dürüstlük**, bilimde etiğin tüm değerleri dürüstlük üzerinedir. Bilimsel yaniltmalar, sapmalar işte bu kırılmadan başlar. Bilimciyi zorla dürüst yaparsanız, yapmaya çalışırsanız, doğru çizgiye getirme çalışır iseniz bu etik tanım değildir. Korkudan etiğe saygı etik değildir. Etik dışılığın gerekçesi olamaz. Bir rektör adayını kendisine sorulan “bıçak parası alıyormuşsunuz, bunu neden yapıyorsunuz?” sorusuna: “Biri yurt dışında olmak üzere iki çocuk okutup da almanın alınını karışlarını” demiş, sonra rektör olmuştur.

Bilimde etik dışı davranış öncelik eğitimsizlikte olmak üzere yükselme hırsı, bilimsel niteliği yayın sayısı ile ölçme, ekonomik öğeler, elde edilen desteği kaybetmeme, atama ve yükseltmelerin yayın sayısına ve belli standartlara bağlanması, yetersiz olanakları olanların mevki, makam kapmak için yaptıkları yaniltmalardır.

Bir araştırmada yanlış gözlem, dikkatsizlik, kayıt tutmada yetersizlik gibi özensiz tutum ve davranışlara bağlı hatalı sonuçlar olabilir ve bu araştırmanın yayınına da yansiyabilir. Burada esas olan kasıt olup olmadığıdır. Eğer kasıt var ise yaniltma, kasıt yok ise hata olarak kabul edilir.

Yayında etik dışı davranış nedenlerinden bazıları:

1. Etik eğitim eksikliği: Bilimsel yaşama giren kişiye; bilimsel araştırma nasıl yapılır, sonuçlar bilimsel yayına nasıl dönüşür, bilimsel yayın nasıl yapılır, bilim etiği nedir, kapsamı, incelikleri, sonuçları nelerdir, etik yaniltmalar bilim dünyasını ve toplumu nasıl etkiler vb. konularda yeterli eğitim verilmelidir. Bilimsel araştırma disiplini hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayan bilimci adayları önündeki eğiticilerin yaptıklarını doğru olarak kabul etmekte. Eğiticiler acaba ne kadar MENTÖR? Prof. Dr. Yücel TANGÜN’ün söylediği gibi ülkemizde **“Hoca çok, mentör yok”**.

Bir Bilimsel Araştırma ekibini yöneten, proje sorumlusu olan kişi, araştırma etiği eğitiminden de sorumlu olmalıdır. Öncelikle henüz tasarım aşamasında ekipte görev alacakları seçerken etik değerlere dikkat etmeli ve gereğinde etik eğitimi planlamalıdır.

2. Akademik atama ve yükseltme ölçütleri: Adaylardan istenilen bilimsel performans ve yayın sayısı etik dışı davranışlarda çok önemli bir etmenddir. Ancak bu beklentiler, bilerek etik yaniltmaya asla gerekçe olamaz.

a) Üniversitede veya diğer araştırma kurumlarında yüksek yer edinme, eşitleri arasında kabul

görme ya da onları geçme güdüsü bilimsel etiği en ciddi çiğneme nedenidir. Burada yazarlık sorunları (armağan yazarlık, hayalet yazarlık, sanal yazarlık), yazarların anlaşarak yayın ve atıf sayısını arttırma amaçlı birbirlerini yazar listesine eklemesi gibi etik dışılık sözkonusudur.

b) Gençlerin hızla yükselme güdülerini onları; uydurmacılık, çoklu yayın, dilimleme-bölerek yayınlama, sahtecilik ve aşırı macılık gibi etik dışı davranışlara götürebilir. Üne kavuşma ya da onu koruma güdülerini; (Hollywood sendromu) deneyimli ve alanında kabul görmüş kişileri de etik dışı davranışa götürebilir.

c) Akademik ortamda yayın yapma baskısı en önemli nedenlerden birisidir. **“Ya yayınla yada yok ol”** tüm dünyada bu konudaki en ciddi baskıdır. Yeterli araştırma olanakları olmayan, alt yapısı (bilişim teknolojileri, kütüphane, laboratuvar, deney hayvanları üretim merkezi v.b.) eksik kurumların üyeleri, akademik yarışta geri kalmamak için bu yola sapmaktadırlar. (10)

3. Yöneticilerin etik tutumu: Yönetimin etik bilgisi ve tutumu önemli diğer bir faktördür. Bilim kurumları yöneticileri (YÖK, Üniversiteler arası kurul, Üniversite Rektörleri, Dekanlar, Müdürler, TÜBİTAK, TÜBA) bilimsel değerler ve etik ilkerler konusunda kararlı ve açık olmadıkları süreçte etik davranışlar ne yazık ki artarak sürecektir.

Üniversite yöneticilerinin seçimle belirlenmesi, Rektörün seçilmek için oy gereksiniminde olması, “Sayın seçmenlerini” hoş tutması gerektirdiği, oy sahiplerinin atama ve yükseltme bekleyen gruplardan (özellikle yardımcı doçent) oluşması, senato sayısal ağırlıklarının deneyimsiz ve akademik olarak donanımsız kişilerden oluşması, üniversitenin belirlediği atama alt eşliğini tutturamayanların atanması gibi bilim kültürü eksikliği ve yasa dışı jürilerin kurulması sürdüğüçe etik dışılıkta sürecektir. (2)

Rektörlük seçimleri kooperatif başkanı seçimlerine dönüşmüştür. Ayrıca ve kesinlikle siyasetçiler Rektör atamasına karışmaktadır. Üniversiteler ve rektörler, parti, milletvekili, bakan vb. vesayetinden kurtulmalıdır.

4. Bilim kültürü, araştırma etiği, yayın etiği ilkelerinin yerleşmediği kurumlarda; yönetimlerin hukuka, etik ve akademik kültürel değerlere uymadığı ahlaki değerlerinin aşınmaya başladığı ortamlarda etik dışı davranış yaygınlaşabilir.

Bilim kurumlarında “Akademik kültür” yetersiz ise bilimde etik dışılık da fazla olmaktadır. Eğer kurumda araştırma-egitim/öğrenim konularında derinliği olmayan, bilgi ve deneyimi eksik, donanımsız, bilimsel tartışma ve akademik etik-özgürlük-özerklik-liakat kavramları yetersiz ise etik dışı davranış da yaygındır.

5. Ruhsal hastalıklar, Bazı psikiyatrik bozukluğu olan kişiler etik dışı davranışlar sergilemektedir. Bu bilinçli olmaktan öte bir zayıflıktır (3). Bilimde hiç yeri olmayan “kibirli” bazı kişiler yazarlık, bilimsel gönderme, kaynakça göstermede etik dışı davranışlar yaparlar (18).

6. Dış baskılar, Araştırma projelerini destekleyen Kurumların, fon yöneticilerinin zoru ile hızlı yayın yapma beraberinde ciddi hatalar da getirebilir. Araştırmacılara verilen ekonomik desteğin, burs ve fonların, sanayi desteğinin kesilmesi olasılığı etik dışılığa zorlayabilir.

BİLİMDE ETİK DIŞI DAVRANIŞA KARŞI ÜLKEMİZDE NELER YAPILMAKTADIR?

Etik bir kurallar manzumesi olarak tanımlanabilir. Ancak bu kurallar yasalar gibi yazılı ve kesin sınırlar, koşullar içermemektedir. Zira zamana, bilimsel gelişmeye, toplumsal gereksinmeye bağlı değişimler içerebilir. Bilimsel ve teknolojik gelişim beraberinde etik sorunlar da getirmektedir. Yeni etik tanımlar ve sorumluluklar yaşamımıza girmektedir. Ancak temelindeki "iyilik etme", "adil davranma" (10), "kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapmama" altın kuralları değişmez. Yasal bir sınır getirmek, yaptırımları bu bağlamda gerçekleştirmek zor olmakla birlikte bir gereklilik de olabilir.

Kurumlardan, yasalardan korkulduğu için etiğe saygı etik değildir. Kurumlardan, yasalardan korkulduğu için etiğe saygı göstermek, uymak, etik değildir. Özünde bunu sağlamak birçok ögeye bağlıdır. Toplumsal bilinç, doğru-yanlış kavramı, iyilik-kötülük, en önemlisi de aydınlanma ve özgürlük kavramları yanında nitelikli eğitim, adalet duygusu temel belirleyicilerdir.

Etik dışı davranışta bulunanlara uygulanan yaptırımlar 2000'li yıllara kadar yok denecek düzeyde azdı. Özellikle yasal altyapının ve kurumlar arası (Yükseköğretim Kurulu, TÜBİTAK, TÜBA) eşgüdüm olmaması, en önemli eksikliklerdi. Ayrıca bu kurumlarda etik kurallar da çok geç kuruldu, bazıları başlangıçta iyi örnekler veremediler. TÜBİTAK sempozyumu 1991'de yapıldı. YÖK 1995'te yönetmelik değişikliği yaptı. Üniversiteler arası kurul 2001'de Doçentlik Sınavı Etik Komisyonu'nu kurdu, TÜBİTAK etik kurulu 2001'de kuruldu. TÜBA Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunlar kitabını 2001'de yayınladı. Böylece ülkemizde etik duyarlılık ve farkındalığın arttığını görmekteyiz. Ayrıca Sağlık Editörleri Gurubu oluşturularak ilkeler belirlenmeye başlandı. Ancak, aynı yıllarda etik yanılma suç duyuruları uluslararası boyutta yayınlanmaya başlandı. Suç duyurularının sayısı arttı.

Üniversitelerarası kurul (ÜAK), etik komisyonu tarafından hazırlanan ve kurulca onaylanmış bir yönerge bulunmaktadır. Üniversiteler içinde de etik ilkeleri belirleyenler ve etik dışılıkları tanımlayanlar var.

1 Eylül 2000 tarihli doçentlik sınav yönetmeliği 11 ve 12. maddeleri Etik İhlaller konusunu içermekte ve Etik Komisyon kurulması, görev ve yetkilerinin kapsamakta idi. Çok ciddi çalışmalar yürüttü.

Bu komisyon çalışmaları ile 2004 – 2007 yıllarında toplam 434 başvuruyu incelemiş, 289 dosyayı iade etmiş, 109 dosyaya çeşitli cezalar önermiştir ve ÜAK tarafından onaylanmıştır. Sözkonusu ceza gerekçelerinin çok büyük bir bölümü, bilimsel yayın etiği ilkelerine aykırı davranıştır. En fazla görülenler: makul ölçüleri aşan alıntılar yapmak, haksız yazarlık, duplikasyon, dilimleme gibi yayın etiği yanılmalarıdır. Aşırma dışındaki etik yanılmalara ağırlığına göre ya da birkaç etik dışılığın birlikteliğine bağlı olarak 1-3 yıl arası doçentlik sınavına girmeme cezaları verilmiştir. Aşırma ve sahtecilik de öğretim üyesi mesleğinden atılma, çarpıtma 3 yıl, Duplikasyon, dilimleme ve yazar hakları ihlali 1 yıl, sınava girmeme cezaları verilmekteydi. Ayrıca yanılıcı bilgi, Etik ilkelere saygısızlık, destek verenlere teşekkür etmemek gibi etik yanılmalar da çoklu özensizlik ve ihlallerde uyarı-sınava girmeme cezaları uygulanıyordu. Etik komisyonun çalışmaları ile belirgin bir caydırıcılık sağlanabilmiştir. Ancak etik komisyonda incelenen dosyaların yaklaşık en az ¼'ü ceza uygulamayı gerektirecek ağırlıktadır. İncelenen

dört yılda yapılan doçentlik başvurularında etik komisyona gönderilen dosya sayısı Doçentlik başvurularının %3,6 ile %3,8 arasında değişmektedir. Verilen cezalar ise doçentliğe başvuran adayların %1'inden azdır. Bu bilgiye olumlu bakmak gerekir mi?

Ancak, Doçentlik Sınav Yönetmeliğinde 31 Ocak 2009 tarihli değişiklikle bu komisyon iptal edildi.Yeni yönetmelik 7. madde de **“İntihal ve disipline aykırı fiillerin işlendiği iddiası”** durumunda yapılacak işlem ve öngörülen cezalar başlığı yer almaktadır. 7. madde 5. bendinde **“İntihal iddiası doğru olduğunda doçentlik başvurusu başarısız sayılır. Adayın idari, cezai ve hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümler saklıdır.”** denmektedir. 6. bendinde ise **“..... intihal dışında yayın ve araştırma etiğine aykırılığın varlığı tesbit ederse durumun raporla ÜAK'a bildirir.”** **“..... iddiasının asılsız çıkması halinde....., ilgili jüri üyesi hakkında şartların varlığı halinde idari ve adli soruşturma yapılır”** demektedir.

Doçentlik sınav yönetmeliğinde son değişiklikten sonra yapılması gereken diğer düzenlemeler yapılmamıştır. Etik yanıltmalar ağırlığına yönelik bir sınıflandırma ve buna uygun ceza uygulamasını kapsayan disiplin yönetmeliği çıkarılmamıştır. “Yükseköğretim kurumları yönetici, öğretim elemanı ve memurları disiplin yönetmeliği” 11 – 9/3 maddesi aşırımı (intihal) tanımlamakta ve üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezasını gerektiren fiil olarak görmektedir. Aday üniversite mensubu değilse (Sağlık bakanlığı ya da serbest meslek sahibi ise) ne yapılacak? 2547 sayılı yasa dışında aşırma (intihal) suçuna yönelik ceza var mı? 657 sayılı yasada bu tanım var mı? Aşırma suçu sabit görülenin yaptığı doçentlik başvurusu başarısız sayılmakta ya ikinci yıl yeni başvuru yaparsa geçerli mi? Yeni doçentlik sınav yönetmeliği aşırma dışı yayın etiği yanıltmalarını (sahtecilik, aldatmaca, yayın tekrarı, dilimleme , yazarlık sorunları vb..) suç saymamakta. Zira yükseköğretim disiplin mevzuatına göre yapılan soruşturmada verilecek cezalar uyarma ve kınamayı geçemez. Bunun bir caydırıcılığı olamaz. Sonuç olarak Bilim Etiği konusunda en güvenilir kurum olan “Doçentlik Sınavı Etik Komisyonu kaldırılmış, Etik yanıltmaları inceleme YÖK'e verilmiştir. Ayrıca 5 yıllık birikim ve deneyim boşa gitmiş, caydırıcı tutumlar ve uygulamalar silinmiştir. Böylece artık ülkemizde Etiğe saygıyı ceza uygulamaları ile korkutarak dahi sağlayamaz duruma geldik.

BİLİMSEL YAYIN ETİĞİ YANILTMALARINA YÖNELİK ÖNLEM ÖNERİLERİ

Bilimci dürüst, bilgili, donanımlı, yetkin ve aynı zamanda Etik ilkelere saygın, ahlak felsefesine duyarlı olmak durumundadır. Bilimci; toplumu bilim ve bilgi konusunda aydınlatma, bilinçlendirme, meslektaşları ile güçbirliği yapma, araştırmacı yetiştirme ve eğitime, onlara model olma görevini de üstlenir.

Bilim kurumları toplumsal saygınlığını; kesin olarak belirlenmiş etik standartlarının bulunmasından ve tutumlarının bu standartlara uyum içinde olmasından almaktadır. Akademik atama ve yükseltmelerde yayın sayısının esas alınması, araştırma ve yayın etiği yanıltmalarını arttırmış, hilekârlık yapanların sayısı yükselmiştir. Bilim jürileri adeta noter gibi çalışmıştır. Eserleri kalite yönünden ciddi olarak incelenmemiştir. Ayrıca etik yanıltmalara yönelik önlemler yetersizdir. Bu hilekârlığı yapanlara, **yayın alanında kötü, utanç verici bir**

uygulamanın gelişmesine yol açanlara ne yapılmaktadır? Tüm sorun buradadır. Kanıtlanmış bilim etiği yanıltmalarına karşı bilim Kurumlarımız (YÖK, ÜAK, Üniversiteler, TÜBA, TÜBİTAK v.b.) ne yapmaktadır? Bugün bilim etiği konusunda ülkemiz pek iyi durumda sayılmaz..

Bilimci yetiştiren kurumlar, araştırma kurumları ve eğitim-öğretim kurumları akademik kültür ve ahlak felsefesine uygun yönetilmeli ve yapılandırılmalıdır. Yasa, yönetmelik ve geçmişten günümüze uzanan ancak yazılı olmayan gelenekleşmiş değerler (teamüller) göz ardı edilmemelidir. Bu değerler liyakati (hak etmeyi, adalet duygusunu yerine getirme ve karşılamayı) toplum vicdanında özel yere oturtmuştur. Bu zamanla ayrıca yazılı kurallar halinde dizgilenmiştir.

Etik dışı davranış saptanması ve ilk eylem

Bir araştırmacı ya da okuyucunun diğer bir araştırmacının etik dışı davranışını saptaması zor bir sürecin başlangıcıdır. Bu tespitten sonra “arkasını dönüp giderse”, “görmezden gelirse”, “beni ilgilendirmez, neme lazım, başımı belaya mı sokayım” gibi anlayışlarla suskun kalır ise bilimsel çürümenin zeminini hazırlamış olur. Etik dışı davranış yapan(lar) zaten bu zeminin varlığında gelişebilmektedir. **Eğer bilimci, bir bilimsel yayında etik dışı davranış saptamışsa kesinlikle eyleme geçmek zorundadır.**

Yayın etiği suç duyurusunda sorun nasıl ele alınır sorusuna ilk yanıt: paniğe kapılmadan, sakin ve olgun, bilinçli olarak ele alınmasıdır. Bilimsel yanıltma yeni bir şey olmayıp bilim tarihi boyunca yapılagelmıştır. Tüm ülkelerde görülmektedir. Konu ciddiyetle ele alınmalıdır. Suç duyurusunda bulunan ve bulunulananın tüm hakları korunmalı ve gizlilik esas alınmalıdır.

Özellikle aşırma ve sahtecilik gibi çok ciddi etik dışı durumlar başta olmak üzere etik yanıltma varlığını ortaya koymak asla kolay değildir. Burada yapan da yanar suç duyurusunda bulunan da yanar. Bilimde etik dışı davranışla uğraş ciddiyet, kararlılık, etik duyarlılık ve yüreklilik ister. Zira çok ciddi eylem ve işlemler gerektirir. Eğer iyi yönlendirilemez ve gerçek değilse suçlanan kişi ve kurum haksız bir şekilde yıpranır, zarar görür. Ancak somut belge ve bilgilere karşın gereğini yapmayan, ciddiyetle davranmayan, incelemeleri savsaklayan kurumlar da bu yolu açmış olurlar. Kurum kimlik ve kişiliğini kaybetmeye başlar. Etik dışı davranışa hoşgörü ya da destek vermek kadar bilime zarar veren bir başka eylem olamaz.

İlk yasal işlemi ilgili kurum yapmak zorundadır. Burada esas olan etik dışı davranışta bulunanın da, suç duyurusunda bulunanın da sistemin tam işleyeceğinden emin olmasıdır. Suç duyurusu güven, tarafsızlık, gizlilik içinde olmalıdır. Kanıtları ortadan kaldırma olasılığına karşı önlem alınmalıdır. Ancak etik dışı davranışta bulunduğu savlanan kişi, söz konusu durum aydınlanıncaya kadar korunmalı, masum kabul edilmelidir (3).

Burada esas olan okuyucu etiği, özdenetim ve bilimci sorumluluğudur. Bilimciye yakışan durumun tam bir analizini yapmak, güvenilir-bilge bilimcilerle görüşmek ve sonuçta boyutları da göz önüne alarak gerekli duyurumu yapmaktır. Şüphesiz suç duyurusu ile iş bitmez: izlemek, kanıtlamak ve arkasında durmak gerekir.

Ülkemizde etik dışı davranışa karşı neler yapılmalıdır?

Önlem önerileri

1. Öncelikle yasal boşluk ortadan kaldırılmalıdır. YÖK'e yapılan başvurular, ilgili Rektörlüklere gönderilmektedir Üniversitelerde ise bir standart uygulanmamaktadır. Çok ciddi davranış sergileyenler olduğu gibi ciddiyetle ele almayanlarda bulunmaktadır.

Kesinlikle 2547 sayılı yasadaki boşluk giderilmelidir. Etik yönetmelik çıkarılıp etik kurul oluşturulması güvenceye bağlanmalıdır. Yasaya uygun tüzük ile üniversitelerde etik eğitimi verilmesini, etik yönetmelik ve yönergelerin hazırlanmasını sağlamak, yerel etik kurullar ve uygulamaları izlenmek, denetlenmek ayrıca etik dışı davranış başvurularını karara bağlamak görevleri olmalıdır.

Ayrıca Ulusal Bilimsel Etik Kurul kurulmalıdır. Yerel etik kurullar standardize edilmeli ve denetlenmelidir. Her üniversite çerçeve etik yönetmelik uyarınca kendi yönetmelik, yönerge ve işleyişini yaparak etik kurullar oluşturmalıdır.

2. Yükseköğretim Kurumu birimlerinde (üniversiteler, enstitüler vb.) bilimsel araştırma etiği eğitimi verilmelidir. Üniversiteler Bilimsel araştırma etiği yönetmelikleri çıkarmalı, etik eğitim sertifikalı hale gelmelidir. Atama ve yükseltmelerde bu eğitim belgesi ön koşul olmalıdır. Bilimsel yaşamı seçen genç araştırmacılar önce etik eğitimi almalıdır.

Eğitim

Her alanda karşılaşılan etik problemlerin çözümü çok fazla bilgi birikimini ve beceriyi gerektirir. Meslek eğitimleri verilirken aynı zamanda etik teorilerin, etik ilkelerin ve davranış ilkelerinin öğrencilere öğretilmesi gerekir.

Örnek bir yayın etiği eğitimi içeriği en az şunları kapsamalıdır (5):

- * Araştırmanın açık ve net yazılması
- * Bilimsel yayın yazılım ilkeleri, atıflar, kaynaklar
- * Yayın hazırlama ve yazar sorumluluğu, denetleme
- * Bilimsel dergilerin durumu, yayın prensipleri, ilkeleri
- * Bilimsel dergilerde hakemlik, danışmanlık görevleri
- * Editörlerin durumu, yetkileri, konumları ele alınmalıdır.

Üniversitelerde ve diğer bilim kurumlarında bilimsel araştırma ve yayın danışma merkezleri kurulmalıdır. Buralarda araştırmacı ve yazarların taleplerine yanıt verilmelidir.

Ülkemizde uluslararası atıf dizinlerince taranan dergi sayısında çok ciddi artış olmuştur. 2001'li yılların başlarında SCI tarafından taranan dergi sayımız 6 iken 29 nisan 2008'de yapılan incelemede bu sayı 25'e, (SCI:0, SCI-Expanded:21, SSCI:3, AHCI:1), 16 Ekim 2009 tarihli araştırmada ise 71'e (SCI:0,SCI-Expanded:52, SSCI:13, AHCI: 6) yükselmiştir. Tıp Dergisi sayısı ise 30'a çıkmıştır. Bu başarıyı sağlayan dergi Editörlerini ve Danışmanlarını kutluyoruz.

3. Bilimsel araştırma etik kurulları üye tespitinde (seçilmesinde) liyakat esas alınmalıdır. Üniversite etik kurulları, üniversite üst yönetiminden etkilenmeyecek şekilde bağımsız olmalıdır. Etik kurul rektör danışma kurulu değildir. Rektörler etik kurulların tarafsız çalışma olanaklarını sağlamak zorundadır. Gerektiğinde yöneticiler hakkında da bilim etiği incelemesi yapabilirler. En uygunu Etik kurul üyelerinin üniversite dışından atanmasıdır. Kurul üyeliği için standartlar getirmeli ve net koşullar konulmalıdır. Kurul üyeleri: deneyimli, yetkin, derinliğe sahip donanımlı ve etiğe duyarlı kişilerden seçilmelidir. Etik kurul üyeleri üzerinde hiçbir şaibe olmamalıdır.

“ETİK KURUL” üyeliği büyük bir erdemlilik gerektirir. Erdemli olmak bilgi ile birlikte cesareti, yürekliliği de gerektirir. Bir etik kurul üyesi: edep, vicdan, bilim ve hukuğu birlikte sentezlemiş kişilerden olmalıdır. Bilimsel deneyim sahibi ve saygınlığı ön planda olan yürekli ve bilge bilim insanlarından oluşacak bir kurul yetkilendirilmelidir.

Yerel etik kurulların çalışmaları sıkı denetlenmeli, açık kanıtlara karşın etik yanıtma kararı vermeyen, etik duyarlılığı sulandıran kurullara ve üyelerine yaptırım uygulanmalıdır. (19).

4. Etik dışı davranışın tanımı net olmalıdır. Her bir bilimsel yanıtma ve buna uygulanacak cezalar belirlenmeli, birden fazla etik dışı davranış saptanması durumunda her birinin yönetmelik karşılığı ağırlaştırılmış olarak uygulanmalıdır. Eylem kanıtlandığında uygulanacak kurallar önceden belirlenmelidir. Özetle bir **“bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerini ihlal disiplin yönetmeliği”** hazırlanmalıdır. Bu durum halen yürürlükte olan 2547 sayılı YÖK yasası ve yürürlükteki disiplin yönetmeliği ile önlenemez, yeni yasa gerekir.

5. Bilimsel yanıtma yönelik etik inceleme ve soruşturmada gizlilik esastır. Suç duyurusunda bulunan ve bulunulananın her türlü hakları korunmalıdır. Etik dışı davranışa yönelik araştırma sonucu kusurlu davranış saptanır ise derhal soruşturma açılıp kurallar hızla ve tarafsız bir şekilde uygulanmalıdır. En hızlı ve etkin yöntem: bilimsel yanıtma yaptığı saptanan kişilerin üzerine ödünsüz olarak gidilmesi, onları koruyan, göz yuman kişi ve kurumlara da gereğinin yapılmasıdır.

Yayın etiği ihlali yaptığı kesinleşen kişi(ler) ile ilgili olarak kongre düzenleyen dernekler ve bilimsel dergiler net tavır göstermelidir. Uygun bir süre (örneğin 5 yıl) kongrelerde ve dergilerde o kişi(ler)nin diğer sunu ve yazıları alınmamalıdır.

6. Yargıya taşınabilir. Etik dışı davranışın özüne bakılarak **diğer kurumları ilgilendiren yönleri varsa ilgili kurumlara bildirilmeli, belirlenen etik dışı davranışın niteliğine göre olay yargıya da götürülebilmelidir.**

7. YÖK, Üniversitelerarası kurul, üniversiteler, TÜBİTAK ve TÜBA bünyesinde Bilimsel araştırmada etik dışı davranış veri tabanı oluşturulmalıdır. Elektronik ortamda ulaşımaya açık bu sitede özellikle etik dışı davranıştan kesinleşmiş ceza alanlar ve etik dışı davranış türleri ilan edilmelidir. Kesinleşmiş intihal, uydurma, ikiz yayın gibi ağır etik yanıtımlar Türkiye'nin bilimsel yayın listesinden çıkarılmalı ve dünya bilim çevrelerine ilan edilmelidir.

Bilimsel yanıtma yaptığı somut olarak saptanmış ve verilen ceza ile ilgili tüm aşamalar bitmiş (yargı dahil) ise sonuç kişinin kurumuna, üyesi olduğu meslek odası, vakıf veya derneğine, yayınlanmış ise ilgili bilimsel toplantı başkanlığına ve dergi editörüne bildirilmelidir. Editör sonucu ilk yayında okurlar ile paylaşmalı, ilgili yayını yok sayılmalı ve yayından çekmelidir.

8. Bilimciler üzerindeki yayınların niceliksel durumu, yayın sayısı baskısı kaldırılmalıdır. Nicelik ile nitelik birlikte ele alınmalıdır. Doçentlik sınavındaki önkoşul olarak belirtilen yayın sayısı, yayın niteliği ile birlikte ele alınmalı, yardımcı doçentlik ve profesörlük atama-yükseltmeleri bu esasta ağırlıklandırılmalıdır. Yayın niteliğine eserin yankı değeri, adayın yayınlarının aldığı uluslar arası atıf sayısı önemli bir öge olmalıdır.

Birçok önleme karşın bilimsel yanılma sayısının yıllara bağlı olarak giderek artması nedenleri detaylı olarak irdelenmeli ve bulunmalıdır: Bilimsel yanılma nedenleri arasında galiba en önemlisi bu önlemlerin kâğıt üzerinde kalması, yaptırım uygulanmaması. Kurumların hukuğu uygulamada ürkek davranması ve adeta ilkesizliğidir. Daha önemlisi ise kanıta dayalı bilimsel yanılmaları örtbas eden yönetimlerin yerinde kalması, hatta etik dışı davranışta buldukları kanıtlanan kişilerin çeşitli yönetim kadrolarına gelmeleri, getirilmeleridir. Görevde iken etik yanılma yaptığı belgelenen ve makalesi yayımlandığı dergi tarafından yayından kaldırılan kişi(ler)in göreve devam etmesidir. O kişiler kurumlarındaki etik dışı davranışlara karşı hiçbir işlem yapmazlar.

Sonuçta biz kendi aklımızı kullanıp ahlaklı olamıyorsak herhangi bir güç bizi etik davranmaya, ahlaklı olmaya zorlayamaz. İstedığımız kadar konuşalım, yasa ve yönetmelik getirelim, YÖK istediği kadar onu bunu işten atsın, etik yanılmaya mani olmanız mümkün değildir. Toplumun değerlerini eğitime düzeltebilirsek ancak bir yere varabiliriz ve etik o zaman anlam kazanmaya başlar. Ebü Bekr Muhammed İbn Zekeriyye er-Râzi (864-925) **“Bir dirhem ilim, bin okka edebe muhtaçtır.”** demiştir.

Bilimsel ortam olmadan bilim olamaz. Avrupada bilimin gelişmesi ve toplumun entelektüel alt yapısı: bilim adamının geniş bir kültür ortamının ve entelektüel eğilimler içinde yetişmesi ile sağlanmıştır. Sosyal yaşamda kendini etik açıdan sorgulamayan araştırmacı; bilimsel araştırma ve yayında etik davranır mı? Etik bir bütünlük ve kimliktir. Kimlik bilim, bilgi, eğitim ile gelişir ve yerleşir.

Türkiye’de son yükseköğretim aşaması: bir bina kiralanıp (veya sürekli kullanım izni verip) içine akademik ünvanlı (!) birkaç kişiyi koyarak üniversite açmak şeklinde olunca bilim üretmek bir yana bilimsel okuma ve yazma bile gelişmez. Bilimi ve eğitimi bilmeden bilim etiği bilinemez.

Bir milleti özgür, bağımsız, görkemli, yüce bir toplum halinde yaşatan terbiyedir ve onu tutsak yapan sefaletle iten de bunun yokluğudur.” “Tehdit esasına dayanan ahlak, bir fazilet olmadıktan başka itimada da şayan değildir”

Mustafa Kemal Atatürk

KAYNAKLAR:

1. Yıldırım C., *Bilimin öncüleri, TÜBİTAK popüler bilim kitapları dizisi-9*, 1995
2. İnci O., *Bilimsel araştırma, yayın ve tıp etiği, Türk Üroloji Derneği Kongre Basım Evi İSTANBUL 2008*
3. *Bilimsel araştırmalarda etik ve sorunlar, TÜBA yayınları, TÜBİTAK MATBAASI, 2002*
4. Erzan A., *Bilim okuryazarlığı ve bilim etiği (internet ad) (atlas.cc.itu.edu.tr/~erzan/erzan_etik_cum.doc)*
5. Özgen C., *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi "Bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler" çalıştayı (7.10.2006) "Bilimsel araştırma ve gelişmelerde etik" başlıklı sunu*
6. Baysal B., *Bilimsel yayınlarda etik sorunlar: Kurumlar arası kargaşa, Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji (CBT) 1079:20, 2007*
7. Doğan M., *Araştırma makalelerinde yeni bir rekor: 18. sıra CBT. 1161:8, 2009-10-27*
8. Onat A., *Türkiye'nin bilimsel yayın 2007 verileri, Dünya ve İslam ülkeleri CBT 1088:21 2008*
9. *Hacettepe Üniversitesi araştırma ve yayın ilkeleri (www.hacettepe.edu.tr/duyuru/rekduy/aetik.shtml)*
10. Ruacan Ş., *Bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler (www.karto.itu.edu.tr/derslerimiz/etik/sruacan2.pdf)*
11. Kurtuluş Töreci: *Yayın Etiği- 1. Bölüm, Endokrinolojide Diyalog cilt 1. sayı 2, 2004 (http://www.endokrin.com/endokrin/index.php?/categories/c1s2p75.html)*
12. *Etiğe aykırı davranışlar (www.yok.gov.tr/uak/duyuru/etige_aykiri.pdf)*
13. Öztürk O., *Aşırı macılık nasıl önlenecek CBT 767:12, 2001*
14. Namal A., *Üniversite tarihimizde intihale dikkat çeken bir (ilk) belge, CBT, 943:2, 2005*
15. Arda B., *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi "Bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler" çalıştayı (7.10.2006) "Örneklerle yayın etiği" başlıklı sunu*
16. Güzeldemir ME., *Bilimsel araştırmaların ve bilimsel yazıların etik açıdan sorgulanması, Sendrom Akademik düşünce platformu: 2:2:6-12, 2007 (http://www.gata.edu.tr/duyurular/SORULARLA%20Bilimsel%20Araştırmaların%20ve%20Bilimsel%20Yazıların%20Etik%20Açısından%20Sorgulanması.pdf)*
17. Kurtuluş Töreci: *Yayın Etiği-II. Bölüm, Endokrinolojide Diyalog cilt 1. sayı 3, 2004 (http://www.endokrin.com/endokrin/index.php?/categories/c1s3p137.html)*
18. Oğuz NY., *Bilimsel yayın etiği, klinik psikiyatri 2:153-159, 1999*
19. Arda B. *Etiğe kavramsal giriş ve temel yaklaşımlar, Bilim etiği ve bilim tarihi, Ankara Üniversitesi Basımevi; 20-36, 2004*

